

одночасна наявність симптомів: викривлення думок, уникнення, негативні наслідки для когнітивних здібностей, тривалість понад 1 місяць, значне страждання людини або порушення її функціонування тощо.

За шкалою самооцінки проявів ПТСР - методика PCL-5 виявлено, що ПТСР у всіх психологів вибірки на низькому рівні. Це означає, що первинне травмування у психологів досліджуваної вибірки мінімальне, але значний рівень ознак вікарної травми вказує на значний рівень вторинної травматизації. При цьому більш вираженими виявилися показники вживання ПАР, викривлення переконань, напруги та депресії.

Отже, рівень посттравматичного стресового розладу у психологів, які працюють в умовах військових конфліктів, майже не мав впливу на рівень їхньої вікарної травматизації. Виходячи з цього цій категорії психологів рекомендовано психокорекцію переконань, профілактики вживання ПАР, відновлення активності, вправи з релаксації, використання супервізійної та інтервізійної підтримки, використання перерв, відпусток, проходження ретритів тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лукомська С.О. Розлади, зумовлені стресом і травмою: інтегративний підхід. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ, 26_с.
2. Бамбурак Н. Методи профілактики виникнення професійних ризиків та деформацій у професійній діяльності працівників медичної та соціальної сфери. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія «Психологічні науки». Львів. 15 с.
3. Титаренко Т.М., Дворник М.С., Климчук В.О. та ін. Соціально-психологічні технології відновлення особистості після травматичних подій: практичний посібник. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2019. 220 с.
4. Методичні матеріали для студентів 3 курсу медико-психологічного факультету до практичного заняття з дисципліни «Медична психологія надзвичайних станів, екстрена та кризова психологія». Вторинна травма. Вінниця, 2020. 12 с.

ОСОБЛИВОСТІ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Лущко Т. С.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
lushkotaisiya91@gmail.com*

Актуальність дослідження. Девіантна поведінка підлітків у навчальному закладі є однією з найбільш актуальних проблем, з якими стикається освітня

система в сучасному світі. Дослідження показують, що девіантна поведінка, така як пропуски занять, брехня, крадіжки та бойові дії, стають все поширенішими серед підлітків. Це викликає серйозну загрозу не лише для освіти, а й для соціальної стабільності загалом.

Виклад основного матеріалу. За визначенням В. А. Менделевича девіантна поведінка – це система вчинків, що суперечать прийнятим у суспільстві правовим чи моральним нормам.

В. В. Афанасьєва визначає девіантну поведінку як таку, що не відповідає правовим, моральним, етичним та іншим нормативним вимогам того конкретного суспільства, у якому живе й діє індивід. Результатом такої поведінки особистості, зазвичай, є нанесення моральної або (та) фізичної шкоди собі, оточуючим або (та) навколишньому середовищу.

Делінквентна поведінка – ланцюг проступків, провин, дрібних правопорушень, які не караються кримінальним кодексом. Підлітки можуть проявляти велику делінквентну активність, непокоїти цим дорослих. Найчастіше причинами є недоліки виховання (неповна сім'я, гіпоопіка,...) або аномалії характеру (психопатії, акцентуації). В 1/3 випадків делінквентність поєднується з втечами з дому і бродяжництвом [1].

Підлітки, які вчиняють девіантні дії, можуть викликати негативні наслідки для своєї освіти та майбутнього. Пропуски занять можуть призвести до невідповідності навчальних планів та падіння академічної успішності, що може спричинити дальші проблеми в майбутньому. Брехня та крадіжки можуть впливати на довіру відповідальних осіб у навчальному закладі та призвести до виключення зі школи. Бойові дії можуть призвести до серйозних правопорушень та викликати негативні наслідки для здоров'я та добробуту інших учнів.

Л. Міщик та З. Білоусова [2] називають такі типові риси «важкого підлітка»:

- 1) відставання в інтелектуальній сфері, нерозвиненість чи особлива вибірковість сприйняття й оцінки довкілля, недосконалі розумові процеси, нерозвинуте мовлення;

- 2) негативні риси характеру, безвідповідальність, лінь, шкідливі звички, часто байдужість, жорстокість до інших людей, тварин, природи тощо;

- 3) підвищена конфліктність у стосунках з товаришами по навчанню, батьками, вчителями;

- 4) підвищений інтерес до заборонених, не відповідних віку, розваг на тлі відсутності інтересу до соціально корисних видів діяльності;

- 5) афективність, відсутність бажання і вмінь стримувати себе в момент сильного збудження;

- 6) активізація механізмів психологічного захисту, що впливають на трактування підлітком поведінки як нормальної, формування нечесності, агресивності;

7) вибір негативних способів самоствердження через девіантну поведінку тощо.

Однією з головних причин девіантної поведінки підлітків є відчуття відчуження та неприйняття соціального оточення. Дослідження показують, що підлітки, які відчують себе відстороненими від групи своїх ровесників, є більш схильними до вчинення девіантних дій. Це може бути пов'язано з низькою самооцінкою, неадекватним сприйняттям свого місця в соціальній структурі.

Крім того, сімейне середовище може впливати на девіантну поведінку підлітків. Дослідження показують, що діти, які виростають у сім'ях з низьким рівнем освіти та доходів, мають більше шансів стати жертвами дискримінації та насильства. Це може призвести до погіршення їхньої психічної стійкості та зниження рівня самооцінки. Крім того, недостатнє увага батьків та відсутність підтримки можуть призвести до виникнення поведінкових проблем у дітей, які можуть зрости в девіантну поведінку підлітків.

Одним з можливих способів запобігання девіантній поведінці підлітків є виховання та навчання з використанням позитивної підсилювальної поведінки. Це може включати в себе нагородження та підтримку позитивних вчинків, які здійснюють підлітки. Крім того, створення сприятливого соціального середовища у навчальному закладі, де підлітки можуть відчувати себе прийнятими та знайдуть своє місце в соціальній структурі, може допомогти у запобіганні девіантній поведінці.

Окрім виховання та навчання з використанням позитивної підсилювальної поведінки, можна також використовувати соціальні програми та проекти, спрямовані на залучення підлітків до діяльності, яка сприяє їх соціальній адаптації та самовираженню. Наприклад, можна запропонувати участь у волонтерських проектах, клубах за інтересами, спортивних командах тощо.

Для запобігання девіантної поведінки підлітків також важливо сприяти розвитку їх соціальних навичок та емоційної стійкості. Це може бути досягнуто за допомогою психологічної підтримки та терапії, якщо підлітки мають проблеми зі своїм емоційним станом, а також за допомогою різноманітних тренінгів та тренінгів з комунікацій та соціальних навичок.

Загальна культура та моральні цінності також мають важливе значення у запобіганні девіантної поведінки підлітків. Навчання моральних цінностей та релігійних переконань може впливати на зниження рівня девіантної поведінки у підлітків. Важливо також забезпечити можливість підліткам звертатися до дорослих у випадку, якщо вони стикаються зі складними життєвими ситуаціями, що можуть викликати девіантну поведінку.

Таким чином, девіації в особистісних характеристиках підлітків формується в основному як форма протесту проти нерозуміння дорослих, через незадоволеність своїм положенням у суспільстві, що виявляється й у від-

повідній поведінці. Разом із тим на розвиток девіантної поведінки підлітка можуть впливати, зрозуміло, природні особливості його темпераменту, наприклад, збудливість і сила емоцій, що сприяють формуванню таких рис характеру, як запальність, дратівливість, невміння стримувати себе. Тим більше, що для деяких підлітків участь у бійках, затвердження себе в очах навколишніх за допомогою кулаків є сталою лінією поведінки, що відбиває норми, прийняті у визначених соціальних групах [3].

Висновок. Девіантна поведінка підлітків у навчальному закладі є серйозною проблемою, яка може призвести до погіршення їхньої освіти та майбутнього. Однією з головних причин такої поведінки є відчуття відчуження та неприйняття соціального оточення. Виховання та навчання з використанням позитивної підсилювальної поведінки може бути ефективним способом запобігання девіантній поведінці. Крім того, створення сприятливого соціального середовища у навчальному закладі, де підлітки можуть відчувати себе прийнятими та знайдуть своє місце в соціальній структурі, також може допомогти у запобіганні девіантній поведінці.

Важливо звернути увагу на індивідуальні особливості кожного підлітка, так як вони можуть впливати на його поведінку. Наприклад, підлітки зі зниженим рівнем самооцінки можуть бути більш схильні до девіантної поведінки, тому вони потребують додаткової уваги та підтримки від батьків та вчителів.

Також важливо враховувати соціально-економічний контекст, у якому виростають підлітки. Діти, які виростають у сім'ях з низьким рівнем освіти та доходів, можуть бути більш вразливими до дискримінації та насильства, що може призвести до зростання девіантної поведінки. Тому важливо забезпечувати рівні можливості для всіх підлітків та забезпечувати їхню безпеку та підтримку.

Загалом, дослідження девіантної поведінки підлітків у навчальних закладах вказують на необхідність створення сприятливого середовища для навчання та розвитку, яке б допомогло у запобіганні девіантній поведінці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волохіна І. С. Профілактика вікових відхилень у поведінці учнівської молоді в умовах освітнього середовища : магістерська робота / науковий керівник – Тамара Григорівна Василюк. Кривий Ріг, 2022. 54 с.
2. Міщик Л. І. Соціально-психологічні та педагогічні проблеми дезадаптації дітей і підлітків / за ред. Л. І. Міщик, З. Г. Білоусової. Запоріжжя : ЗДУ, 2003. 108 с.
3. Харагірло В.Є. Психолого-педагогічні аспекти корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки : навчально-методичний посібник. вид. 2-ге, доп. Біла Церква: БІНПО, 2020. 181 с.